

Semmin sem csodálkozom, viszont kétségbe vagyok esve

Felcsuti Péter közgazdással, a bankszövetség volt elnökével beszélget Kardos Ernő*

A Fidesz újabb kétharmados győzelme láttán ma hajlok rá, hogy az Orbán-rezsim demokratikus eszközökkel már nem váltható le! – nyilatkozta lapunknak Felcsuti Péter közgazdász. A bankszövetség korábbi elnöke szerint arról szó sem lehet, hogy a megalakulandó Orbán-kormány a gazdaságban ott folytassa, ahol győzelme előtt befejezte, hiszen a költségvetés katasztrofális helyzetben van. Felcsuti úgy látja, hogy a jogállami eljárás megindulása után az ország az ország csak akkor kerülhet vissza a demokratikus országok klubjába, ha az uniós milliárdok fejében a magyar kormány jogállami ügyekben jelentős engedményeket tesz.

– *A napi politika első számú témája, hogy az újra hatalomra került Fidesz milyen gazdasági intézkedésekkel kezdi majd a kormányzást. Négy évvel ezelőtt csak annyit tudtunk Orbán Viktortól, hogy „folytatjuk”; most még ennyit sem. Ön szerint mennyire súlyos döntések előtt áll az új kormány?*

– A választásokat megelőző hosszabb időszakban a költő szavaival mondhattuk: „felülről nézvést még megvolna az ország”: elfogadható felzárkózási ütem, jelentős jövedelemgyarapodás szinte minden társas-

dalmi csoportban, javuló egyensúlyi mutatók. Közelebbről nézve persze a kép már nem volt ennyire kedvező, elsősorban a minőségi mutatókra – versenyképességre, a humán tőke állapotára – gondolok, és ezért joggal aggódhattunk, hogy az ország rosszul hasznosítja a történelemben soha nem látott mennyiségű pénz-ésőt, ami az uniós tagság jóvoltából hullott ránk az elmúlt évtizedben.

– *A második világháború utáni legendás Marshall-segély többszöröséről van szó.*

* Felcsuti Péter 1949-ben született. Több mind húsz évig volt a Raiffeisen Bank vezérgazdátója. Közben 2008-tól a hazai pénzügyi világ vezetői a Magyar Bankszövetség elnökének is megválasztották. Az ELTE Radnóti Gimnáziumában kezdte tanulmányait. 1968-ban érettségizett, majd Moszkvában tanult a Nemzetközi Kapcsolatok Intézetében. Később elvégezte a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemet, 1981-ben a pénzügyi tanszéken doktorált. Neve 2006-tól felmerült Járai Zsigmond utódjaként a Magyar Nemzeti Bank elnöki posztjára. Szakmai pályája során a Postabank-botrány kezelése miatt bírálta az Orbán-kormányt, de 2005-ben kritizálta a szocialisták által beve-

zetett bankadó, illetve költségvetési kiigazítás ötletét. Több cikket írt a romák felzárkóztatásának fontosságáról, illetve 2009-ben egyik alapítója volt a szegények bankjának, amely réteg végletes leszakadását igyekezett megakadályozni. Erről részletesen beszámolt a *Mozgó Világnak* adott nagy életútinterjújában (Akár hekkelték, akár nem, az üzenetet meg kell hallani – in *Mozgó Világ* 2013 december). Nyugdíjba vonulása óta több közgazdasági bestsellert fordított magyar nyelvre, közte Thomas Piketty *A tőke a 21. században* című művét, amely korunk politikai változásának alapproblémáját, a vagyoni és jövedelmi egyenlőtlenségek következményeit boncolgatja.

– Így van, a háború után annak a pénznek köszönhetette a gyors fejlődését a Európa. Nálunk azonban más-ként alakul a helyzet. A kormány által választott, a mennyiségre és nem a minőségre összpontosító gazdaságpolitika, majd a járvány és végül a kampányban szinte számolatlanul szétszórótt pénz nyomán a korábban kedvező képet mutató gazdasági adatok is súlyosan megromlottak. Ma már sem a költségvetés, sem az adósságpálya, sem a gazdasági növekedés, sem pedig a forint helyzete nem mutat pozitív képet. Eközben természetesen egy jottányit sem javultak azok a minőségi paraméterek, amelyekről az előbbieken volt szó.

Arról tehát szó sem lehet, hogy az Orbán-kormány májusi megalakulása után ott folytathatja, ahol befejezte. A nyilvánvalóan politikai megfontolásból folytatott, tehát a hatalom megtartását célzó padlógázás, expanzív, fogyasztásnövelő, jövedelemkiáramlást támogató politika már fenntarthatatlan. A költségvetés – épp a felsoroltak miatt – katasztrofális helyzetben van, közben elszabadult az infláció, a gazdasági növekedés pedig lelassult. Tehát a gazdaság szinte minden területe nehézségekkel küzd, egyszerre van rossz helyzetben a költségvetés, magas az infláció, lassul a gazdasági növekedés, és gyenge a forint. Ennyire kedvezőtlen helyzetben már régóta nem volt az ország, tegyük hozzá, ezeknek a problémáknak a nagy része elsősorban a rossz kormányzati döntések következménye, bár természetesen a külső körülmények is közrejátszanak ebben.

– *Sejthető volt ez a kampány beindulásakor is, amikor a szavazatokért*

a kormány szinte két kézzel szórta a pénzt. A munkavállalók adó-visszatérítést, a fiatalok adómentességét kaptak, az idősek pedig 13. havi nyugdíjat, sorolhatnám. Végül meny nyibe kerülhetett az országnak a Fidesz választási győzelme?

– Nagyon sokba, több ezermilliárd forintba, de nem látjuk a végösszeget. Kétség sem fér hozzá, hogy a hatalmon maradás szempontjait a Fidesz messze-messze a társadalmi érdek elé helyezte. Tudvalévő, hogy az ország történetében olyan példa nélküli választási költségvetés, sőt választási gazdaságpolitikát érvényesítettek, amely alaposan legyengítette az ország gazdaságát, és ami a továbbiakban fenntarthatatlan. Ezt természetesen mindenki tudta már a kampányígéreték megfogalmazásakor. Tulajdonképp ezért nem vagyok annyira szigorú az ellenzék hibáival szemben, mert a választási kampányban nehéz lehetett a józan-ság, az átláthatóság és a kiegyensúlyozottság nevében politizálni akkor, amikor a kormány bevetette a „választási atombombát”, tehát nemcsak beígérte, de még a voksolás előtt vissza is adta az emberek korábban befizetett adóját. Ezt tényleg lehetetlen volt überolni.

– *Sokan kaptak százezres vagy millió forint közeli összeget...*

– Normálisan az ellenzék feladata, hogy betartható ígéretekkel, tehát kidekázott, hihető és főleg végrehajtható programokkal, betartható ígéretekkel vegye rá a szavazókat, hogy inkább az összefogás jelöltjére szavazzanak, ne pedig a sok százezer forintot készpénzben kiutaló Orbán Viktorra. Ez képtelen vállalkozás. A

Fidesz tehát az extremitásokig korlácsolta a választó – érthető és önző – ösztöneit, mindezt természetesen a társadalom, vagy ha jobban tetszik, a közjó kárára. Nem is csoda, ha az effajta szavazatvásárlással szemben az ellenzék tehetetlennek bizonyult. Ez egyike volt a tényezőknél, amelyek az ellenzék vereségét okozták, bár természetesen nem az egyetlen.

– A kampányköltségeknek is köszönhetően a 2008-as válság rekordméretű költségvetési hiánya megduplázódott. Ez a tény mennyire korlátozza az Orbán-kormány gazdaságpolitikájának mozgásterét?

– Komoly korlátról van szó, ami szinte kizárólag a kormány intézkedéseinek következtében alakult ki. Mint már említettem, 2010 után az uniós támogatásoknak köszönhetően éveken keresztül dinamikusan nőtt a magyar gazdaság. Gyakori volt az évi négy-öt százalékos növekedés is, ami normális körülmények közt lehetőséget adott volna arra, hogy a járvány által okozott hatalmas hiányt „kinőjünk”. Csakhogy a gazdasági fejlődés megtorpant, ami részben a Covid utáni lassú talpra állás, illetve az oroszok által indított háború következménye. Mindezt fokozta, hogy a kormány döntései miatt a belső magyar gazdasági egyensúly felborult, ami mára szinte teljes mértékben beszűkítette a gazdaságpolitika mozgásterét. Ma már nincs meg a lehetősége annak, hogy a korábbi gyakorlatnak megfelelően „kinőjünk” a hiányt. Ha ugyanis a gazdaság stagnál, s az állam nem jut hozzá a növekedés bevételeihez, akkor élénkítésre nem tud máshonnan pénzt átcsoportosítani. Jelen pillanatban pedig az uniós források

is leálltak, amit a magyar gazdaság legnagyobb problémájának tartok.

– A költségvetés tervezett átírása körül egyelőre elég nagy a ködösítés, hisz Orbán Viktor még fenntartaná az élelmiszerárak befagyasztását, illetve tartaná a benzin hatósági árát is. Miközben Varga Mihály közel kétezermilliárdos kiigazítást tervez. Közgazdászként érti a kormányzati terveit?

– Ha normális országban élnénk, akkor az egymással versengő pártok még a választás előtt nyilvánosságra hozták volna a maguk gazdasági, társadalmi programját, a Fidesz is megtette volna. Ezeket az ajánlatokat megbízható állami intézmények, mint a hajdani Költségvetési Tanács vagy független kutatóintézetek elemezhetnék, értékelhetnék. Ezzel segíthetnének a választóknak a programok közötti döntésben; a szavazó így tisztában lehetne a költségvetés várható helyzetével, az államadósság állapotával, s nagyjából tisztán láthatná a kilátásait. Magyarországon van ugyan egy kabarészámbe menő Költségvetési Tanács, amely komolyabb apparátus nélkül működik, nem is független, ergo nem is hiteles, tehát teljesen komolytalan. Továbbá állíthatom, hogy a kormány által beterjesztett és elfogadott költségvetés bő évtizede teljes mértékben átláthatatlan és követhetetlen. Így aztán még a szakemberek számára sem ismeretek azok a folyamatok, amelyek a költségvetés különböző előirányzatait alakítják, de a költségvetés fejezetei közötti átcsoportosítások is követhetetlenek. Továbbá azokat a számításokat sem ismerjük, amelyek alapján készül a költségvetés. Ezt a ma-

gyar közgazdász-társadalom és a külső megfigyelők is sokszor a kormány szemére hányták. Ennek következtében a valódi politikai verseny 2010 után megszűnt létezni. A kormány az utóbbi két választási ciklusban programot sem hirdetett, illetve az Orbán-kormány programja tíz éve annyi, hogy „folyatjuk”. Bár a hatpárti ellenzék műhelyeiben megfogalmaztak közös tervet, benne az egészségügy, az oktatás vagy a szociálpolitika átalakításának ígéreteivel, de ezek részletei a magyar médiaviszonyok miatt a választóhoz nem juthattak el. Ez természetesen súlyosan korlátozza a politika versenyt Magyarországon.

6 – *Korábban azt nyilatkozta, hogy a tervezett száz- vagy ezermilliárdos beruházásokat pénz híján le kell állítani, vagyis aligha készülhet el a nagy botrányt kiváltó Fudan Egyetem, a belgrádi vasút vagy a paksi bővítés. A választás utáni kormányzati kommunikáció viszont ellentmondó. Leállnak ezek a projektek?*

– Ezekre a beruházásokra szinte biztosan nem lesz pénz. Egyelőre azt sem tudjuk, hogy az állam által favorizált egyetemi alapítványoknak beígért ezermilliárdos tételekkel mi lesz, hisz már a jelenlegi deficit is fenntarthatatlan, tovább növelni súlyos hiba lenne. De, ahogy említettem, valójában ma sem tudjuk, hogy a kormány mit akar.

– *Tehát nem tudjuk, hogy a kétezermilliárdot honnan veszi el a kormány. Létezik olyan megszorítás vagy kiigazítás, ami csak az állami szférát, de a „dolgozó kisembert” vagy a „családokat” nem érinti?*

– Az infláció a legnagyobb megszorítás, ami mindenkit érint, ezért ennél drasztikusabb kiigazítást már el sem lehet képzelni. Ráadásul a politikai veszteség sem olyan nagy, az embereket még csak meg sem kell adóztatni, mert a gyorsuló infláció miatt a bérek vagy a nyugdíjak folyamatosan kevesebbet érnek. A kormány máris visszavette szinte a teljes összeget, amit a kampányban adott. Az infláció azonban nagyon veszélyes játék. Bár rövid távon a kormány kezére játszik, amivel viszonylag gyorsan rendezni lehet a költségvetési hiányt, de komoly veszélyeket is rejt. Az infláció ugyanis hosszabb távon beépül a gazdasági szereplők elvárásaiba, akkor pedig szinte megfoghatatlan, önmagát erősítő káros folyamatá tud válni, ami megfojtja a gazdaságot.

– *Tízszázalékos inflációt említ, de ha a hatósági árakat, tehát a befagyasztott élelmiszer- és benzinárat kivezetik, akkor legalább 15 százalékos is lehet az infláció.*

– Ez szinte biztos. Ha a hatósági árakat valóban megszüntetik, akkor az infláció még tovább nőhet, a bérek pedig kevesebbet érnek.

– *Gondolja, hogy a költségvetés helyreállítása érdekében jöhet megszorítás címen a már jól ismert bankadó is, ön számít erre?*

– Könnyen előfordulhat, nem is az összeg nagysága miatt fontos ez a kormánynak, hisz ez legfeljebb néhány százmilliárdos bevételt jelent, de politikailag „jól mutat”. Még akkor is, ha a megnövekedett költségeket a bankok végül mindig áthárítják a fogyasztókra, tehát a politikai

látszat ellenére a bankadót a nap végén mindig az ügyfelek, a kereskedelmi vállalatokat sújtó adókat pedig a vásárlók fizetik meg. De a látszat mégiscsak az, hogy a kormány „megsarcolja” a külföldi multit, s ezt az emberek egy ideig el is hiszik.

– *Amikor a kormány majd a kiigazítást tervezi, nyilván szóba kerülhet az önkormányzatok maradék forrásainak elvonása. Az iskolák, kórházak és a települési adóbevételek államosítása után a választás előtt szó volt a teljes magyar autópályahálózat koncesszióba adásáról is. Gondolja, hogy ha lassan megszűnne a települések önállósága, annak lehet gazdasági következménye?*

– Láttuk a központosítás szerepét az oktatásban. Létrehoztak egy vízfejet, amit Kliknek neveznek, de olyan jól sikerült a centralizáció, hogy még a falusi iskola krétaellátásáról is az országos központban döntöttek. Illetve nem döntöttek. Ezek után elkezdték a Kliket decentralizálni. Minden ilyen bürokratikus intézkedésről rövid időn belül kiderült, hogy a legjobb, leghatékonyabb, ha a valódi döntések mégis ott születnek meg, ahol legtöbb az információ. Miután a Klik rendelkezésére nem áll információ, ezért üres vízfejként működik tovább. Ugyanez volt a helyzet a szemétszállítás területén. Lázár miniszter „áldásos tevékenysége” nyomán létrehoztak a köztisztasági feladatok ellátására egy NKHV nevű új vízfejet, amely a számlázáson kívül semmit sem csinál, a szemetet pedig továbbra is az önkormányzatok szállítják el. Vagyis takarékosagra, járványra, esetleg a rossz időjárásra hivatkozva lehet még pénzt elvenni az önkormányzatoktól. Ez gyengíti

az ellenzék politikai bázisát, de semmiféle bizonyíték nincs arra, hogy az önkormányzati feladatokat az állam jobb színvonalon, olcsóbban képes lenne megoldani. A kormány láthatóan mélyen hisz a centralizáció hatékonyságában, és persze politikai erőfitogtatásnak sem rossz.

– *Beszélgetésük pillanatában természetesen még nem tudható, kik az új kormány tagjai. Szijjártó Péter lehet miniszter, de nem biztos, hogy külügyi. Illetve jöhet Lázár János, akiről korábban ön azt nyilatkozta, hogy a trafikmutyi élharcosa, a multi üzletláncokat kiűzni akaró Lázár János a legkártékonyabb gazdaságpolitikus a Fidesznek. Pedig Lázár a gazdaság alapvető ügyeibe nem is szól bele, annak Varga Mihály az igazi gazdája. Nem őt akarta kártékonynak nevezni?*

– Varga hűséges beosztott, aki mindent végrehajt, koncepcionális értelemben sokat nem tesz hozzá ahhoz, amit a Fidesz gazdaságfilozófiájának vagy politikájának nevezhetünk. Lázár ebben sokkal aktívabb volt.

– *Akár megszorításnak, akár kiigazításnak nevezik, el kell dönteni, hogy az energia árának robbanása után maradhat-e a például a rezsicsökkentés. Ha a kormány ragaszkodik az ígéretéhez, akkor az a kérdés, hogy a hirtelen megnövekedő, ezermilliárdos tételt minek a terhére tartják meg.*

– A költségvetés több tízezermilliárdos főösszege elvileg ad erre lehetőséget. Amikor erről rendelkeznek, akkor eldöntik, milyen költségvetési tételeket tartanak meg – merthogy a rezsicsökkenést az állam adóból

kifizeti –, mire nincs szükség, esetleg mit halasztanak el. Szó volt már arról, hogy az állam szempontjából az inflációnak lehet jótékony hatása. Az infláció az állam bevételeit felfelé húzza, másfelől a pénzügyminiszter dönthet arról, hogy a különböző területek költségvetése, az oda jutott bér, beruházás, fejlesztés, egészségügy, államigazgatás, oktatás előirányzatai követik-e az inflációt, vagy maradnak a korábbi szinten. Tízszázalékos infláció mellett nem nehéz feladat egy ezermilliárdos megszorítás végrehajtása. Elvileg tehát maradhat a rezsicsökkentés, de csak az elhanyagolt oktatás vagy a lerobbant egészségügy vagy a szörnyű szociálpolitika további rombolása árán. Ezzel azt akarom mondani, hogy csakis a folyamatosan romló társadalmi szolgáltatások terhére tartható fenn a rezsicsökkentés, pedig az elhanyagolt területek fejlesztése lenne kötelező az állam számára. A kórházakban a különböző műtétekre már így is többéves várólisták léteznek.

– *Tehát úgy egyszerűsödik le a kérdés, hogy vagy rezsicsökkentés, vagy kórház?*

– Természetesen. Amikor a büdzsé kiadási oldalát megtervezik, akkor implicit módon arról is döntenek, hogy az adott szolgáltatások milyen színvonalúak lesznek. A jelenlegi gyakorlat azt mutatja, hogy szinte minden állami szolgáltatás színvonala folyamatosan romlik, közte a sokat emlegetett oktatás, a már szétcsúszott egészségügy vagy a szociálpolitika. Ma az már napi gyakorlat, hogy az alacsony fizetésű kétkezi munkások is kénytelenek a drága magánegészségügy szolgál-

tatásait keresni, mert az állami intézményekbe időben nem tudnak bekerülni. Paradox módon a tömeges jelentkezések miatt azonban már a magánkórházakban is kialakultak a várólisták, ugyanis az emberek, féltve egészségüket és életüket, ott keresnek gyógyulást, ahol nagyobb az esély. Az utóbbi időben ezért nőtt meg ugrásszerűen a magánkórházak forgalma. Még a magas ár sem akadály, sőt az utóbbi időben a magánegészségügy árai messze az infláció felett emelkedtek. Könyörgöm, ez nem jelenthet mást, mint hogy az állami egészségügy már összeomlott, érdemben nem gyógyít. Egy csípőműtétre ma két és fél évet kell várni, ami az érintettek számára iszonyú fájdalmak elviselését jelent. De hasonlóan kilátástalan az oktatás helyzete is, részben azért, mert a kormány inkább a politikailag hasznot hozó rezsicsökkentésre költi az ezermilliárdot.

– *Ennyibe a gázárak elszabadulása előtt került a rezsicsökkentés, amit az állam egyébként az adófizetők pénzéből fizet. Nálunk a lakosság annyi energiát fogyaszt, mint a paksi atomerőmű termelése. Nem lehetne ebből inkább megtakarítani?*

– Ebben sokkal több a haszonelvű politika, mint az észszerűség. Valóban olcsóbb lett volna a kis- és nagyfogyasztókat felkészíteni a takarékosabb energiafelhasználására. És természetesen az sem érthető, miért kellene a nagyfogyasztót – a tehetősebbeket – ugyanúgy támogatni, mint a szegényeket. A helyzet fonákja ezen túl, hogy amikor a világpiacon csökkentek az energiaárak, akkor nálunk nem csökkent olyan mértékben a rezsi, mint ahogy

azt a piac engedte volna. Most, hogy az energia ára az egekben van, bizony rettenetesen drága fenntartani az alacsony árakat. Komikus vagy inkább tragikus nézni, hogy a kormánynak politikailag még így is megéri, hogy más területekről pénzt vonjon el a rezsicsökkentésre. Általában azt gondolom, hogy ez a magyar kormány mélyen lenézi vagy talán inkább gyereknek tartja a választóit, és értelmes felvilágosítás, tájékoztatás helyett propagandával bombázza a választópolgárt, és azt pontosan tudjuk – más helyeken, más történelmi korokban megtanulhattuk –, hogy az emberek fejébe előbb-utóbb bármit bele lehet sulykolni.

– *Gondolja, sikerül majd úgy átírni a „megszorító” költségvetést, hogy még a hozzáértők sem tudják majd követni a történéseket?*

– Erre jó esély van, hisz mint említettem, a költségvetés folyamatai tökéletesen átláthatatlanok. Hogy jobban értse: boldogabb országokban olyan nem fordulhat elő, hogy készül egy költségvetés, s azt néhány hónap leforgása alatt többször is átírják. Egy évben akár nyolc-kilenc alkalommal is.

– *Azért az Európai Bizottság elnökének, Ursula von der Leyen asszonynak az 2021. november 21-i leveléből az látszik, hogy az unió vezetése rigorózan figyeli a magyar költségvetés folyamatait, szóvá is tette a kifogásait. Az pedig már ennek következménye, hogy Orbán Viktor győzelmének másnapján a magyar kormány ellen megindult a jogállami eljárás, ami 5-7 ezermilliárdos elvonással sújthatja hazánkat. Veszélybe kerülhet*

az uniós költségvetés, az újjáépítés, illetve a vissza nem térítendő források egy része. Ezek nélkül a pénzek nélkül milyen helyzetbe kerülhet hazánk?

– Azt a helyzetet el sem tudom képzelni, de nem is szeretném. Ha ugyanis Magyarország belátható időn belül nem jut hozzá az uniós pénzekhez, azt én katasztrófa-forgatókönyvnek tartanám. Ha a magyar költségvetés egy évig, netán hosszabb ideig nélkülözni kényszerül a korábban megítélt – viszont a jogállami elvek be nem tartása miatt leálított – pénzeket, ez önmagukat erősítő, súlyos folyamatokat indíthatna el. Első körben a hitelminősítők szinte azonnal leértékelnék Magyarországot, ennek következtében a forint tovább gyengülne, megdrágulnának a külföldi hitelek. De ennél is károsabb lenne, hogy a kormány berkein belül is felerősödne az az hangok, hogy ha nem ad pénzt, akkor „minek nekünk az Európai Unió”. Ebben a pillanatban tehát abban reménykedem, hogy a magyar kormány rászánja magát arra, hogy komoly engedményeket tegyen az az egyezség létrejötté érdekében. Másfelől az is kérdés, hogy az eljárást megindító bizottság mennyire lesz kemény és határozott hazánkkal szemben. Abban bízom, hogy ennyi év „pávatánca” után végre az uniós tagállamok sem lesznek hajlandók, hogy beérjék látszatengedményekkel. Valódi engedményekre kényszerülhet tehát a magyar kormány, különösen a korrupció területén, különben tényleg veszélybe kerülhetnek az uniós milliárdok s ezzel a magyar gazdaság biztonsága. Az persze más kérdés, hogy ha a jogállami kérdésekben valóban érdemi

engedményre kényszerül a magyar kormány, azt hogyan fogja kommunikálni.

– *Arra gondol, hogy győzelemként is lehet tálalni az engedmények elfogadását?*

– Pontosan.

– *Gondolom, azért is szükség van az uniós pénzre, mert Orbán Viktor kormánya a betervezett, de az unió által még jóvá nem hagyott projektekre hitelt is felvett a nemzetközi piacon, s ha nem jön az uniós pénz, akkor itt leszünk elkezdett, de be nem fejezett beruházásokkal?*

– A kormány nem a projektekre vette fel a pénzt a nemzetközi piacokról – ami drágább, mint az uniós források –, hanem a költségvetés finanszírozására; tehát az államadóságot törlesztésére, a lejáró hitelek megújítására. Az más kérdés, hogy közben jó néhány pályázatot kiírtak.

– *Viszont a miniszterelnök akkor azt éreztette, hogy nekünk nem is kell az uniós pénz.*

– Nos, ez kétségkívül jól hangzik, de azóta már ugyancsak a miniszterelnöktől hallottuk, hogy nekünk is kell az uniós pénze. Az utóbbi az igazság.

– *Az egy másik kérdés, hogy ha a bukás után egymásra mutogató ellenzék kerül hatalomra, akkor vajon képes lenne-e a kormányzásra. Vannak olyan vélemények, hogy talán jobb is, hogy nem az ellenzék nyert. Egyetért ezzel az értékeléssel?*

– Semmiképp nem értek egyet azzal, hogy az ellenzék ne lenne kormányzóképes. Ellenkezőleg. Itt ugyanis nem az a legfőbb kérdés,

hogy az összefogás pártjai operatív értelemben mennyire tudják jól működtetni az országot, a hivatalokat. A mindenkori magyar kormánynak elsősorban azt kell eldöntenie, hogy keletre vagy nyugatra tart. Jogállami irányba halad, vagy a bezárkózó nemzeti autoriter utat választja, populizmussal vegyítve. Azt természetesen már soha nem fogjuk megtudni, hogy az ellenzék, ha hatalomra került volna, akkor milyen hatékonysággal irányította volna az országot. Abban azonban egészen biztos vagyok, hogy az összefogás pártjai nem Putyin szörnyűséges politikája felé vezették volna az országot, hanem vissza Európába, ahová egyébként az ország többsége menni akar. Továbbá az is bizonyos, hogy az ellenzéki pártok igyekeztek volna visszaállítani a jogállamot, megerősíteni a demokratikus berendezkedést. Ez pedig felbecsülhetetlen érték lett volna, amiről azonban most a szavazók többsége lemondott, az ár pedig nem lesz csekély.

– *Ugye az ellenzék képtelen volt nyerni, amikor részlegesen együttműködött, de a teljes összefogás sem hozott eredményt. Nem lehet az, hogy a jelenlegi jogi, politikai rendszerben a Fidesz nem is győzhető le demokratikus úton?*

– Ez az egymillió dolláros kérdés! A választ néhány éve a világhírű közgazdász, Kornai János megpróbálta megfogalmazni. A professzor a különböző országok politikai rendszereit vizsgálva arra a következtetésre jutott, hogy a világban létező demokratikus, diktatórikus rendszerek mellett közbülsőként létezik a hibrid rezsim, amelyben ugyan a demokráciának fennmaradnak bizonyos

formális elemei; létezik parlament, vannak pártok, tartanak választást, és elvéve akad még független sajtó is, de demokratikus eszközökkel a rezsim már nem változtatható meg, a kormány nem váltható le. Kornai a magyar rezsimet ebbe a kategóriába sorolta. A Kornai-tanulmány megjelenésekor kicsit szkeptikus voltam, mert az alapvető állítást – a Fidesz leválthatatlanságáról szóló állítást – nem éreztem bizonyítottnak. Hiányzott a valóság bizonyító ereje. Emlékezhetünk, hogy a Fidesz legyőzésére 2018-ban kevés volt a remény, elsősorban azért, mert az ellenzék nem fogott össze. Ezért vártam a 2022-es választást, mert számomra igazán ez tesztelte Kornai állítását. Így a Fidesz újabb győzelme láttán ma már hajlok rá, hogy a professzor állítását elfogadjam, vagyis hogy a dolog lényegét tekintve az Orbán-rezsim demokratikus eszközökkel már nem váltható le. Persze így is marad bennem valamennyi kétely, hisz a mostani választáson különleges körülményként megjelent a háború. A magyar határ közelében dúló harc idején, az emberek, féltve az életüket, szinte fenntartás nélkül támogatták a biztonságot adó hatalmat. Épp ezért még reménykedem, hogy nincs igaza Kornai Jánosnak, és a következő választáson „elméletben” talán mégis marad lehetőség a Fidesz leváltására. Másfelől az is igaz, hogy a rezsim mindig talál valamit, amit élet-halál harcként lehet prezentálni a választópolgároknak, legyen szó rezsicsökkentésről, a migránsokról vagy éppen a pandémiáról.

– *Szóval még kételkedik?*

– Leginkább azt nehéz megfogalmazni, hogy ebben a helyzetben mit tehet az ellenzék.

– *Látjuk, mit tehet. Mint a grun- don, úgy veszekszenek, dühösesek a pártvezetők, egymást hibáztatják, mert azt hiszik, hogy valamit rosszul csináltak. Pedig talán tényleg egy lehetetlen dologra vállalkoztak.*

– Ez a sokk időszaka, ebből az érzelmi állapotból ki lehet és ki is fog- nak vergődni. Biztos vagyok benne, hogy ez bekövetezik majd, de egy- előre úgy látom, hogy jóformán sem- milyen mozgástér nem maradt az ellenzék számára.

– *El tudja képzelni, hogy a politi- kai váltógazdaság visszaállításához egy újabb jogállami forradalomra van szükség?*

– A jogállami jelzőt elhagyhatja, ma egyszerűbb a kérdés, amely úgy szól: kell-e ma forradalom a demok- rácia helyreállításához? Ez is ret- tetesen nehéz kérdés, mert előbb tisztázni kell, hogy ha demokratikus eszközökkel a Fidesz nem leváltha- tó, akkor mivel lehet...

– *Tényleg, mivel?*

– Erre a kérdésre válaszként be- ugrik a szörnyű ukrán forradalom képe, a 2014-es Majdan téri tünteté- sek Kijevben, amikor az oroszbarát kormány ellen tüntetők összecsap- tak a rendőrökkel, ami után voltak ma már hősként tisztelt áldozatok is. Végül az utca emberei leváltották az oroszbarát Viktor Janukovics el- nököt. De eszünkbe juthatnak a '89- es román forradalom eseményei is. Nehéz elfogadni, hogy csak az utca tudná elsöpörni a Fideszt. És persze vannak más történelmi példák, mint Spanyolország, ahol Franco, az öre- gedő diktátor keresett magának egy békés átmenetet. Lehetnek olyan események, amelyek nyomán a Fi-

desz-kormányzás ellehetetlenül, és akkor talán elképzelhető egy Orbán Viktor nélküli Fidesz, vagy talán egy újabb pártot bevonhatnak a kormányzásba. Ehhez azonban nagyon súlyos gazdasági és politikai helyzetnek kell előállni, ami az Európai Unió tagjaként aligha fordulhat elő. De az sem zárható ki, hogy az ország kilép, eltávolodik vagy kisodródik az európai közösségből. Ha ez megtörténik, akkor akármi előfordulhat, de persze ez már a spekuláció világa.

– *Valóban több százezres tábora van Gyurcsány Ferencnek, de az is a politikai teljesítmény része, hogy nevével segít összetartani a hárommillióra taksált Fidesz-hívót. Erről mi a véleménye?*

– Szerintem túl egyszerű, majdnem azt mondtam, hogy mechanikus következtetés lenne az ellenzéki vereségért Gyurcsány Ferencet hibáztatni. Nem ő robbantotta ki a háborút, hanem az oroszok. Nem is ő csinálta az ellenzékét ellehetetlenítő magyar választási törvényt, hanem a Fidesz. A hazai média uralása sem írható Gyurcsány számlájára. Továbbá az sem a Gyurcsány ötlete volt, hogy a választások előtt a Fidesz helikopterről számolatlanul dobálja a pénzt az emberek közé, ami a költségvetésen tátongó lyukat ütött. Továbbá a Jobbik sem miatta vesztett több százezer szavazót. Mindez nem Gyurcsány Ferenc felelőssége, hisz megtette, amit Márki-Zay Péter kért tőle, és a kampányban igyekezett a háttérben maradni. Gyurcsány személye túl van misztifikálva, a helyében én sem lőném magam a Dunába. Ilyen alapon a választási kudarcot bármely ellenzéki pártvezető nyakába lehetne varrni.

– *Ellenzék nélkül talán működik a parlament, de vajon a gazdaság képes-e demokratikus berendezkedés nélkül fejlődni?*

– Erre vannak nemzetközi példák is. Szingapúr vagy az annak idején autoriter rezsimben élő Dél-Korea is sikeres gazdaságot épített. Azok az autoriter rezsimek képesek kiugró teljesítményt nyújtani, ahol van jogbiztonság, tiszteletben tartják a magántulajdont, és a korrupciót korlátok között tartják.

– *A Fidesz autoritása engedne működni egy ilyen rezsimet?*

– Nem hiszem, mert nálunk a hatalom nem tiszteli a teljesítményt, közismerten nagy a korrupció, hisz – mint tudjuk – ez a rendszer alapja. Továbbá nagy hagyománya van az urambátyámrendszernek. Nem egy vállalkozó mondta nekem, hogy nem akar bizonyos méret fölé nőni, a „radar alatt akar maradni”, mert fél, hogy a hatalom közeléből „viszszautasíthatatlan” ajánlatot kap. Ezért tehát nagyon súlyos teljesítményproblémáink vannak, mindezekelőtt mert a rezsim nem nyújtja azt a biztonságérzetet, ami nagyobb gazdasági teljesítményt eredményezhetne.

– *Az ellenzék győzelme esetén elkezdődhetett volna a korrupció felszámolása, az európai ügyészséghez való csatlakozással is. Plusz jött volna az elszámoltatás. Gondolja, hogy az Európai Unió nyomására – a támogatások fejében – az európai jogállami elvek érvényesülését a Fidesz tudomásul veszi?*

– Amikor a magyarországi korrupció felszámolásáról van szó, akkor azt azért érdemes tudni, hogy ha a

kis halakat, a kevésbé fontos szereplőket rajtakapják, akkor ők számíthatnak a büntetésre. Ez akár még egy államtitkárral is előfordulhat. Nálunk az igazi korrupció „legális”, azaz a törvények betartásával történik, ha másért nem, mert a törvényeket a korrupcióhoz lehet igazítani. Ezt a fajta korrupciót, amely a rezsim háza tájára vezet, nem korlátozza semmi és senki. A NER legszűkebb körét korrupció révén folyamatosan helyzetbe hozza az állam, lásd Tiborcz, Mészáros, Szijj. Úgy gondolom azonban, hogy létezik olyan összegű uniós támogatás, amelynek fejében Orbán hajlandó valamenynyire korlátozni magát és ezeket az embereket. Persze előfordulhat, a kormányfő – ahogy már sokszor előfordult – látszatra talán enged az uniós nyomásnak, amit megpróbál később kijátszani.

– *Gondolja, hogy a jogállamisági eljárás képes rendezni a magyar sajtóviszonyokat, az ügyészség, a bíróság szervezetét, s persze az Alkotmánybíróság helyzetét?*

– Minden attól függ, hogy az Európai Bizottság és a tagországok mennyire lesznek kemények.

– *Az a keménység jele, hogy bejelentették: eddig kifizetett támogatások felhasználását is vizsgálják?*

– Feltétlen, de igazán később derül ki, hogy a korrupciós veszély csökkentése érdekében, mire terjed még ki a jogállamisági elvek vizsgálata. Elvileg kiterjeszhetnék a közszolgálati médiára is, hisz azt is adóforintokból tartják fenn, miközben elképesztő módon egyoldalú, így komolyan akadályozza a jogállam érvényesülését Magyarorszá-

gon. Abban reménykedem, hogy az Európai Bizottság és az unió mára végre felismerte, hogy itt nem csak egy szabad szemmel alig látható, érdektelen ország belügyeiről van szó. Hiszen nyilvánvaló, hogy a Magyarországról kiinduló autoriter hullám mostanra megfertőzte a tagországokat, akadályozza az unió haladását, és valóban fenyegető politikai irányzattá vált Európában.

– *Ha már a „köztévé” szóba került, mit szól ahhoz, hogy a világszerte nagy felháborodást kiváltó ukrainai vérengzést az M1 politikai kommentátora, Láncki Tamás úgy magyarázta, hogy az oroszok óvják a polgári lakosság életét?*

– Ha ez így történt, akkor az felháborító, de ha megengedi, ezt a mondatot én nem kívánom kommentálni.

– *Hallotta, hogy Orbán Viktor győzelme után elsőként gratulált a háborút indító Putyin elnök és a francia szélsőjobboldal vezéralakja, Marine Le Pen?*

– Már semmi sem lep meg. Amióta kiderült, hogy Ukrajna is az „ellenességünk”, illetve Putyin elnökkel a háború ellenére szoros kapcsolatot ápol a kormányfő, azóta már semmin sem csodálkozom; viszont kétségbe vagyok esve.

– *Nagyon nagy kérdés, hogy az a magyar társadalom, amely két nemzeti forradalom leverését szenvedte el az oroszoktól, tudomásul veszi, hogy az oroszokat a rendszerváltás után hazaküldő Orbánt akkor is megválasztják, amikor épp az agresszorral cimborál?*

– Ezt legfeljebb a társadalom egy része vette tudomásul. Biztos va-

gyok benne, hogy a magyar társadalom nagyobb része nem lett oroszbarát, de még az Orbánra szavazók mindegyike sem az. Az azonban biztos, hogy Orbán híveinek a nagy részét sikeresen „áthangolta” az elmúlt évtizedben. Hiszen itt a Nyugat-ellenesség szítása történt egyfelől, a keleti barátság népszerűsítése másfelől. E kettő egyszerre történt! A Fidesz híveit – közel kétmillió embert – valóban sikerül átállítani, de vannak, akik csak hozzájuk csapódtak. Köztük sok olyan ember van, aki valójában nem Nyugat-ellenes, csak épp köszönte szépen azt a pénzt, amit a nagy osztogatás idején a kormányfőtől kapott, s ennek fejében hálából rá szavazott. Vagy mert úgy érezte, hogy a háború idején fontos a keménykezű vezető.

14

– *Azt viszont elég sokan elhitték, hogy az oroszok a gázt ötödáron adják Magyarországnak. Ez a hazugság is része volt a szavazók átállításának?*

– Igen, ez valóban propaganda. A mai hibrid rezsimek különös jellemzője a hazugságpropaganda, amely elképesztően torzítja a tényeket. Elég, ha annyit mondok, hogy a keleti nyitás gazdasági hatása valójában elenyésző, de a „buborékban” élők létkérdésnek hiszik.

– *Mondja, bankárként tudja, hogy mit csinálhat Magyarországon egy orosz kémbank, amely állítólag befektetésekkel foglalkozik?*

– Az orosz vezetésű Nemzetközi Beruházási Bank törpebank, még akkor is, ha a tulajdonosai inkább államok. Hitelezési tevékenysége a töredéke, mondjuk, az OTP-ének. A hidegháború idején hozták létre, hogy a KGST-

tagországok közös projektjeit finanszírozza. Manapság azonban ilyen projekt jószereivel nincs, hiszen az országokat csillagszerűen kötődnek az EU-hoz, nem pedig egymáshoz.

– *Vagyis nem bank, hanem kémközpont?*

– A kémkedéshez nincs szükség erre a bankra, a napi újságok is megírják, hogy Magyarország az orosz felderítés terepe lett.

– *Valóban megdöbbenő, ha igaz, hogy az orosz kémek meghekkelték a magyar külügyminisztérium számítógépeit, ahol a magyar állam titkai mellett bizalmas uniós és NATO-iratok is lehetnek. És nem látjuk, hogy a magyar kormány tiltakozna.*

– Erre mondom, hogy a kémek a befektetési banktól függetlenül is szabadon mozoghatnak.

– *Elképzelhetőnek tartja, hogy Orbán kivezeti az országot az Európai Unióból?*

– Írtam korábban egy publicisztikát, amelynek az volt a címe, hogy Araszolva a szakadék felé. Ebben annak az aggodalmamnak adtam hangot, hogy rossz dolgok akkor is előfordulhatnak, ha ez egyébként eredetileg nem áll a szereplők szándékában. Csak egy történelmi példa: az első világháborút egyetlen szereplő sem akarta, mégis belesodródott a fél világ. Magyarországon minden józan ember – beleértve a kormányzatot is – az EU tagja akar maradni. Minden érv emellett szól, hisz a magyar export nyolcvan százaléka az Európai Unióba irányul, Magyarország külföldi tőkebefektetéseinek kétharmada az unió országaiból

jön. Nem beszélve a történelmi-kulturális gyökerekről. Ezek masszív tények. Ezért elhiszem Orbán Viktornak is, ha azt mondja, hogy hazánk az Európai Unióban van a helye, az persze más kérdés, hogy a Fidesz olyan uniót képzel el, amely feltétel nélkül ad pénzt, és nem szól bele a jogállami ügyekbe. Tehát bennem nincs kétség, hogy Orbán alapértelmezésben nem szándékozik kivinni az országot az Európai Unióból. Csakhogy az események láncolata, a politikai adok-kapok nyomán végül a döntéshozók eljutnak odáig, hogy az országnak – vagy inkább nekik – jobb lesz az EU-n kívül. Nem hiszem, hogy ez lenne a legvalószínűbb forgatókönyv, de a lehetőségét szerintem nem lehet kizárni.

– *Gazdaságilag, de politikailag is négy kemény év következik. Valaki*

azt jósolta a választás éjszakáján, hogy olyan rossz ma a világ és a hazai gazdaság helyzete, hogy bárki is kerül hatalomra, a drasztikus intézkedései miatt a kormányzati ciklust nem tudja kitölteni. Egyetért?

– Nem, mert a magyar politikai berendezkedés nem így működik. Amíg nálunk a parlamentben többsége van a kormánynak, addig a hatalmon lévők a dolog lényegét tekintve azt csinálnak, amit akarnak. Komoly intézkedésekre, gazdasági beavatkozásra aligha kérnek újabb felhatalmazást a választóktól, hisz a győztes Fidesz még választási programmal sem rendelkezik. Hatékonyan csak az utcán lehetne tiltakozni, de erre nálunk nem nagyon van gyakorlat. Tehát azt gondolom, hogy nagyon nehéz négy év következik, amit ez a kormány valahogy végig fog csinálni.

páratlan oldal

www.es.hu

IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

**Kattintson
a www.es.hu-ra!
SMS-sel is
előfizethet!**

PUBLICISZTIKA,
FEUILLETON,
PRÓZA, INTERJÚ,
VERS, VISSZHANG,
KÖNYVKRITIKA,
MŰBÍRÁLAT,
GALÉRIA